

Vilje til forsoning

Taler

Francis Sejersted

Dato

10 desember 1998

Sted

Oslo Rådhus

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til John Hume og David Trimble

- 1 Deres majesteter, eksellenser, mine damer og herrer.

Langfredag i år ble det undertegnet en avtale som med rette er blitt sett på som et gjennombrudd i anstrengelsene for å få en fredelig løsning på den langvarige
5 konflikt i Nord-Irland. Ved folkeavstemningen den 25. mai fikk avtalen støtte fra et stort flertall i befolkningen og i juni kunne man holde valg til det nord-irske parlament etter prinsipper nedfelt i avtalen. I høst har tidligere uforsonlige fiender kommet sammen i parlamentet.

- 10 Vi vet alle at man fremdeles står overfor store problemer, ja, at selve det nye konstitusjonelle grunnlag for fredelig konfliktløsning er skjørt. Også i høst har vi sett terroraksjoner der flere er blitt drept. Men det synes som dette er isolerte hendelser, og at de bare har styrket det alminnelige krav om å bygge videre på det grunnlag langfredagsavtalen har etablert for fredelige løsninger. IRAs
15 våpenhvile, som er en viktig forutsetning for den fredelige vending, står ved lag. Så selv om vi vet at i vår omskiftelige verden kan forholdene raskt forandre seg, er situasjonen en annen etter langfredag i år. Voldens onde sirkel er brutt. Fredsprosessen har fått en egentyngde som gjør det lite sannsynlig at man skal komme tilbake til den tidligere tilstand av terror, selv om vi må være forberedt
20 på midlertidige tilbakeslag i den videre prosess.

- Den Norske Nobelkomité har valgt to som den mener i særlig grad bør hedres for sine bidrag til fredsprosessen, John Hume og David Trimble. Det er en stor glede for oss å kunne ønske dere velkommen hit til det kalde, men fredelige nord
25 for å motta Nobels fredspris for 1998. Dere er de fremste blant mange som har stilt seg i fredens tjeneste, i Nord-Irland og utenfor.

John Hume og David Trimble er begge nord-irere som har levet sine liv med og
30 i konflikten. De er begge politikere i fremskutte posisjoner, partiledere for hvert
sitt av de to største politiske partier i Nord-Irland, partier som representerer
hver sin av de to grupper i en splittet befolkning. De har begge forpliktet seg på
den kurs som langfredags-avtalen representerer, at konflikter skal løses ved
fredelige midler. Den store oppslutning avtalen fikk ved folkeavstemningen
35 viser at de valgte riktig.

Politisk lederskap er ikke å snu seg etter vinden, det er også å skape bevegelse og
handle på det riktige tidspunkt. De har begge, i likhet med andre politiske
ledere, vært med på å skape tillit til at det er mulig å nå frem til rimelige
40 kompromisser ad fredelig vei, og de står, som politiske ledere, som garantister
overfor sine velgere for at den fredelige vei vil gi løsninger som begge sider kan
leve med, og leve bedre med enn om krigstilstanden skulle ha fortsatt. I en
konfliktfylt situasjon er dette utsatte posisjoner som krever en stor porsjon av
såvel kløkt som mot. Våre prisvinnere har vist begge deler.

45 Men der er også forskjeller mellom de to. I 1970, under en økende voldsspiral,
var John Hume med på å stifte det partiet han ble den suverene leder for, Social
Democratic and Labour Party (SDLP), et nasjonalistisk parti, men som hele
tiden har stått fast på at det bare skulle brukes fredelige midler. Hume er,
50 fremfor noen annen, arkitekten bak fredsprosessen og den løsning som ble valgt
i langfredagsavtalen. Et ufravikelig prinsipp for ham har vært at samtalene og de
institusjonelle løsninger måtte være inkluderende. Også de som hadde valgt
voldelige midler i den politiske kamp, måtte gis mulighet til å være med i
fredsprosessen, mulighet til å endre strategi, og til å bli trodd når de gjorde det.
55 Hume har, særlig i perioder med tiltagende vold, måttet tåle til dels meget sterk
kritikk for sin myke linje overfor de harde, både fra egne rekker og fra kretser
utenfor. Men Hume er mannen med personlig integritet som har stått fast, og
hans linje har seiret.

60 Den nord-irske nobelpristager i litteratur, Seamus Heaney, har brukt fabelen
om pinnsvinet og reven for å beskrive våre to prisvinnere og forskjellen mellom
dem. "Hume er pinnsvinet som holder fast ved den ene store sannhet at
rettferdighet måtte få råde," skriver han. Trimble derimot "er reven som har så
mangt fore, men som hadde intellektuelt klarsyn og politisk mot til å vite at i
65 1998 var tiden inne for å bevege unionismen mot en fredelig sameksistens med
de fornuftige og hederlige nasjonalistiske bestrebelser. Og ved å gjøre dette,

åpnet han muligheten for en etterlengtet og troverdig fremtid for alle borgere i Nord-Irland." Trimble var en relativ nykommer på det politiske topplan da han i 1995 ble valgt til leder for det tradisjonelt største partiet i Nord-Irland, Ulster Unionist Party (UUP). Han var kjent som en kompromissløs unionist, men han viste raskt at han hadde flere sider som politiker, og han mente åpenbart å se at situasjonen krevet en mer fleksibel holdning fra unionistene. Ved hans lederskap ble så meget av frykten og mistenksomheten overvunnet som skulle til for å samle et flertall av unionistene bak langfredagsavtalen. Det er unødvendig å tilføye at også Trimble har møtt kraftig kritikk for sin mer forsonlige holdning.

Det er bare de som selv har opplevet at deres rettigheter er blitt tråkket på, som selv har sett sine nærmeste bli drept, som selv har måttet leve med savnet, frykten og mistenksomheten, det er bare de som helt ut kan begripe hva det vil si å leve under slike forhold, og som helt ut kan forstå de reaksjoner situasjonen skaper. Sissela Bok, filosof og datter av fredsprisvinneren Alva Myrdal, skriver i sin bok "A Strategy for Peace" om det hun kaller "det sterke ensidige engasjements patologi", om hvordan krigen kan føre oss inn i en mental tilstand som ikke levner respekt for, eller medlidenhet med, selv de mest uskyldige ofre. Hun refererer forfatteren Stephen Spenders forferdelse da han under den spanske borgerkrig oppdager denne patologiske tilstand hos seg selv. Det er bare ved sterkt lederskap og ved institusjonelle garantier at et samfunn kan stå imot en slik ødeleggelse, konkluderer Sissela Bok.

Vi som står utenfor må vise ydmykhet og være varsomme med å dømme, det er ikke vårt anliggende. Konflikten angår imidlertid også oss. Den sier noe om oss selv ved at den blottstiller almenmenneskelige trekk. Det ensidige engasjements patologi er nettopp et slikt trekk. Den sier noe om hvorfor vold har en tendens til å avle vold. Det er imidlertid slående og løfterikt at vi i den ekstreme situasjon i Nord-Irland synes å finne stadig flere eksempler på enkeltindivider som står frem og hevder at tilgivelse og forsoning er viktigere enn gjengjeldelse. Og kaster vi blikket ut i verden, synes det å være en almen erfaring hos dem som søker fred etter en voldelig fortid, at kravet om rettferdighet må underordnes kravet om forsoning og amnesti. Det er lærdommen fra Sør-Afrika for eksempel. Hvem er forøvrig de rettferdige i en situasjon som den i Nord-Irland der forskjellige virkelighetsoppfatninger står mot hverandre? Samtidig ser vi, med Sissela Bok, hvor viktig det er med sterkt lederskap og med institusjonelle garantier for å kunne bygge opp denne vilje til forsoning, og på den måten komme ut av

voldssituasjonen. Våre prisvinnere står for et slikt lederskap.

110 Vi har nevnt at de begge har møtt kritikk for sin myke, inkluderende linje. Det har vært så meget frykt og mistenksomhet at det for mange er blitt vanskelig å tro på motpartens gode vilje. Den inkluderende strategi innebærer et bevisst brudd med mistenksomheten, en neglisjering av frykten. Det er nettopp forsoningens strategi. Det er sikkert situasjoner hvor det er naivt å tro på motpartens gode vilje. Iallfall kan det være en risiko å ta. En reell fredsprosess 115 trenger imidlertid noen som er villige til å ta nettopp den risikoen. Vi trenger de modige, eller om man vil - godtroende, som er villige til å rekke frem hånden. Av og til er det forbløffende hvordan godtroenhet kan virke avvepnende på den annen part.

120 Ved siden av lederskapet, trengs det institusjonelle garantier, om vi skal tro Sissela Bok. Langfredagsavtalen gir nettopp institusjonelle garantier. Den representerer ingen enighet på det substansielle plan. Det var heller ikke meningen. Unionister er fremdeles unionister og nasjonalister fremdeles nasjonalister. Det de har fått, er institusjoner for fredelig konfliktløsning.

125 Tillat meg å trekke en kort parallell til vår egen erfaring. I 1814 ble Norge tvunget inn i union med Sverige. Det kom til krig på norsk jord mellom den norske bondehær og svenskenes profesjonelle hær etter at den kom hjem fra kontinentet der den hadde vært med å nedkjempe Napoleon. Krigen i Norge ble 130 avsluttet ved stormaktenes inngripen. Stormaktene, blant dem Storbritannia, bestemte at Norge skulle inn i unionen. Men Norge fikk beholde sitt nye konstitusjonelle system. Våpnene ble skiftet ut med politiske institusjoner. For å snu på Clausewitz' berømte utsagn: Politikken ble krigens fortsettelse med andre midler. 91 år senere kunne unionen oppløses ad fredelig vei. Det fredelige 135 forhold mellom de to parter fikk et symbolsk uttrykk da svensken Nobel overdro til nordmennene å dele ut fredsprisen.

I 1977 ga Den Norske Nobelkomité fredsprisen for 1976 til to nordiske fredsforkjempere, Mairead Corrigan og Betty Williams. Det er siden blitt sagt at 140 tiden viste seg ikke å være moden. Også denne gang er det blitt hevdet at vi kanskje er for tidlig ute. Det er ennå langt igjen før en varig fred er sikret. Det er lett å forstå argumentet, og intet hadde vært gledeligere enn om vi i dag hadde kunnet konstatere at freden var sikret. Komiteen har imidlertid ved de nevnte tildelinger, som også ved flere andre tildelinger, lagt til grunn Nobels klare

intensjon at prisen skulle være aktuell, og at den skulle være fredsfremmende. Vi vet at en fredsprosess kan være lang og vanskelig, med stadige tilbakeslag. I slike prosesser er det viktig å feste oppmerksomheten ved de fremskritt som tross alt gjøres og ved de personer som våger å stå frem i det godes tjeneste. Et tilbakeslag
150 betyr ikke at deres innsats har vært omsonst. Innsatsen kan danne grunnlag for ny innsats når anledning byr seg. Slik bygges freden, langsomt som ved boring i harde planker, som Max Weber sa. Innsatsen underveis er like viktig som det å legge siste hånd på verket. Og det er ved å feste oppmerksomheten ved innsatsen der og da, at man kanskje også kan bidra noe til prosessens videre utvikling.

155

Våre to prisvinnere har gjort en stor innsats i det godes tjeneste. De har begge utvist stort mot. Det har også mange andre gjort, Gerry Adams, Bertie Ahern, Tony Blair og Bill Clinton, for bare å nevne noen av dem som har ydet mest i den siste del av prosessen frem til langfredagsavtalen. Den amerikanske senator
160 George Mitchell, hvis bidrag som megler var av stor betydning, har gitt en presis beskrivelse av våre to prisvinneres spesielle innsats, en beskrivelse som jeg tillater meg å sitere: "Uten Hume ingen fredsprosess, uten Trimble ingen fredsavtale". Det er et privilegium for oss å kunne hedre dere her idag. Samtidig vet vi at vanskelige oppgaver forestår. Vår fortrøstning er at dere fortsatt vil lede
165 prosessen, og at dere støttes av mange gode krefter.

© The Nobel Foundation

Kilde
170 nobelpeaceprize.org

Emner
Forsoning, Fred, Fredsavtale, Nobelpris, Nobels fredspris, Overrekkelsestale, Prosess

URI
175 <https://www.virksommeord.no/tale/vilje-til-forsoning>

180